JAMIYAT HAYOTIDA “HALOLLIK VAKSINASINING” DOLZARBLIGI VA UNI O‘QITISHDA MA’NAVIY-AXLOQIY HAMDA HUQUQIY TARBIYA UZVIYLIGI”

Bo‘riboyev Bobur
Guliston davlat pedagogika instituti
‘‘Milliy g‘oya ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi’’
35-24-guruh talabasi
E-mail: boburboriboyev844@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘qitiladigan “Tarbiya” fanining mazmuni va uni samarali tashkil etishda pedagogning mutaxassislik tayyorgarligi masalasi tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy obyekti sifatida 11-sinf “Tarbiya” darsligidagi “Halollik vaksinasi” mavzusi olinib, mazkur mavzuning ma’naviy-axloqiy, fuqaroviy va huquqiy mazmuni ochib beriladi. Shuningdek, “Tarbiya” fanining integrativ xususiyati, uning avvalgi “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma’naviyat asoslari”, “Dinlar tarixi” kabi fanlar mazmunini birlashtirish asosida shakllantirilgani ko‘rsatiladi.

Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarori, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonun, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi hamda 60111100 — “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” bakalavriat ta’lim yo‘nalishining 2025-yilgi malaka talablari tahlil qilinadi. Natijada mazkur yo‘nalish bitiruvchilarining Tarbiya fanini o‘qitishga tayyorgarligi nafaqat tarixiy-ma’naviy mazmunni, balki huquqiy ong, huquqiy madaniyat, fuqarolik mas’uliyati, milliy qadriyatlar, mafkuraviy immunitet va pedagogik metodikani ham qamrab olishi asoslanadi.

Abstract: This article examines the content of the “Tarbiya” (Character Education) subject taught in general secondary schools and the issue of teachers’ subject-specific training for its effective implementation. The “Halollik vaksinasi” (“The Honesty

Vaccine") topic in the 11th-grade "Tarbiya" textbook is taken as the main object of the study, and its moral and ethical, civic, and legal dimensions are explored. The article also highlights the integrative nature of the "Tarbiya" subject and demonstrates how it was developed by bringing together the content of previously taught subjects such as "Odobnoma" (Ethics), "Vatan tuyg'usi" (Sense of Homeland), "Milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari" (National Independence Ideology and Fundamentals of Spirituality), and "Dinlar tarixi" (History of Religions).

The article analyzes Resolution No. 422 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated July 6, 2020, the Law "On Education," the Law "On the Status of Teachers," the "Uzbekistan–2030" Strategy, and the 2025 qualification requirements for the undergraduate degree program 60111100 — "National Idea, Fundamentals of Spirituality, and Legal Education." The findings substantiate that graduates of this degree program should be prepared to teach the "Tarbiya" subject by acquiring not only knowledge of historical and spiritual content but also competencies in legal awareness, legal culture, civic responsibility, national values, ideological immunity, and pedagogical methodology.

Аннотация: В статье анализируется содержание учебного предмета «Тарбия» («Воспитание»), преподаваемого в общеобразовательных школах, а также вопрос профессиональной подготовки педагогов по соответствующей специальности для эффективной организации преподавания данного предмета. Основным объектом исследования является тема «Вакцина честности» из учебника «Тарбия» для 11-го класса, раскрываются её нравственно-этическое, гражданское и правовое содержание. Кроме того, рассматривается интегративный характер предмета «Тарбия» и показывается, что он сформировался на основе объединения содержания ранее преподававшихся дисциплин, таких как «Одобнома» (Этика), «Ватан туйғуси» (Чувство Родины), «Идея национальной независимости и основы духовности», «История религий».

В статье анализируются постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан от 6 июля 2020 года № 422, Закон Республики Узбекистан «Об

образовании», Закон «О статусе педагога», Стратегия «Узбекистан — 2030», а также квалификационные требования 2025 года к направлению бакалавриата 60111100 — «Национальная идея, основы духовности и правовое образование». В результате обосновывается, что подготовка выпускников данного направления к преподаванию предмета «Тарбия» должна охватывать не только историко-духовное содержание, но и правовое сознание, правовую культуру, гражданскую ответственность, национальные ценности, идеологический иммунитет и педагогическую методику.

Kalit so‘zlar: Tarbiya, tarbiyaviy ta’lim, halollik, ma’naviyat, milliy g‘oya, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, axloqiy tarbiya, fuqarolik mas’uliyati, pedagogik kompetensiya, kasbiy tayyorgarlik, integrativ ta’lim.

Keywords: Education, educational upbringing, honesty, spirituality, national ideology, legal consciousness, legal culture, moral education, civic responsibility, pedagogical competence, professional training, integrative education.

Ключевые слова: Воспитание, воспитательное обучение, честность, духовность, национальная идея, правосознание, правовая культура, нравственное воспитание, гражданская ответственность, педагогическая компетентность, профессиональная подготовка, интегративное образование.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni faqat bilimli qilib tarbiyalashning o‘zi yetarli emas. Zamonaviy shaxs mustaqil fikrlay olishi, o‘z xatti-harakatining ma’naviy va huquqiy oqibatlarini anglay olishi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi, jamiyat oldidagi mas’uliyatini his etishi hamda murakkab hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qila olishi lozim. Shu sababli umumiy o‘rta ta’lim tizimida tarbiya masalasiga faqat odob-axloq qoidalarini o‘rgatish sifatida emas, balki shaxsning ma’naviy, axloqiy, huquqiy, fuqaroviy va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi yaxlit pedagogik jarayon sifatida qarash zarur.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida tarbiya aniq maqsadli hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish, ularning ongi, ma’naviy-axloqiy qadriyatlari va dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan

tizimli jarayon sifatida belgilangan. Qonunda ta’lim va tarbiyaga milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarning singdirilishi, ta’lim va tarbiyaning insonparvarlik hamda demokratik xususiyati muhim prinsiplar sifatida qayd etilgan.

Mazkur yondashuv “Tarbiya” fanining mohiyatini tushunishda alohida ahamiyatga ega. Chunki “Tarbiya” oddiygina bitta axloqiy mavzular yig‘indisi emas. Uning mazmunida milliy qadriyat, ma’naviyat, axloq, huquq, fuqarolik, vatanparvarlik, bag‘rikenglik, ekologik va iqtisodiy madaniyat, media madaniyat, shaxsiy rivojlanish kabi ko‘plab yo‘nalishlar o‘zaro uyg‘unlashadi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarori bilan “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma’naviyat asoslari” hamda “Dunyo dinlari tarixi” fanlarini birlashtirgan holda yagona “Tarbiya” fanini joriy etish belgilangan. Mazkur qarorda “Tarbiya” fanini o‘qitish uchun kadrlar tayyorlash masalasida “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi bitiruvchilariga umumiy o‘rta ta’lim maktablarida “Tarbiya” fanini o‘qitish huquqini berish yuzasidan choralar ko‘rish belgilangan.

Maqolaning asosiy maqsadi — 11-sinf “Tarbiya” darsligidagi “Halollik vaksinasi” mavzusining mazmunini tahlil qilish va ushbu mazmunni samarali o‘zlashtirish hamda o‘quvchilarda tegishli kompetensiyalarni shakllantirish uchun “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi bitiruvchilarining kasbiy tayyorgarligi nima sababdan eng kompleks va bevosita tayyorgarliklardan biri ekanini asoslashdir.

ASOSIY QISM

1. “TARBIYA” FANINING SHAKLLANISHI VA UNING INTEGRATIV TABIATI

“Tarbiya” fanining o‘ziga xos xususiyati uning integrativ mazmunidir. Mazkur fan avval alohida o‘qitilgan bir nechta fanlarning mazmuniy jihatdan uyg‘unlashtirilishi asosida shakllantirilgan. 422-son qarorning konsepsiyasida “Tarbiya” fanining asosiy yo‘nalishlari “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma’naviyat asoslari”, “Ma’naviyat asoslari”, “Dunyo dinlari tarixi” kabi fanlar mazmuni bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan.

Bu jihat “Tarbiya” fanini o‘qituvchi mutaxassisga qo‘yiladigan talabni ham belgilaydi. Agar fan faqat bitta sohaga tegishli bo‘lganida, uni o‘qitish uchun faqat shu soha bo‘yicha mutaxassis tayyorlash kifoya qilgan bo‘lardi. Biroq “Tarbiya” fanining o‘zi bir nechta bilim sohalarini birlashtiradi. Shuning uchun uni o‘qituvchi pedagogdan ham mazkur yo‘nalishlarning o‘zaro aloqasini anglashni talab qiladi.

“Tarbiya” konsepsiyasida mazmunning ma’naviy-axloqiy, tafakkur, huquqiy, fuqaroviy, iqtisodiy, jismoniy, ekologik va estetik tarbiya turlarini qamrab olishi belgilangan. Shuningdek, o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish, bola huquqlarini himoya qilish, faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, mustaqil va erkin fikrlashni rivojlantirish kabi vazifalar qo‘yilgan.

2. “HALOLLIK VAKSINASI” MAVZUSINING MAZMUN-MOHIYATI

11-sinf “Tarbiya” darsligidagi “Halollik vaksinasi” mavzusi “Shaxsiy rivojlanish” bobida berilgan. Mavzu o‘quvchini halollik, vijdon, mas’uliyat, burch va to‘g‘ri qaror qabul qilish masalalari haqida mustaqil fikrlashga undaydi.

Mavzuning faollashtiruvchi savollarida o‘quvchidan “halollik vaksinasi”ni qanday tushunishi va u bilan qanday “emlanish” mumkinligi haqida fikr yuritish so‘raladi. Demak, darslik o‘quvchiga tayyor xulosa bermaydi; uni mustaqil fikrlashga, o‘zining axloqiy pozitsiyasini anglashga undaydi.

Mavzuda berilgan keyslar ham aynan shu metodologiyaga asoslangan. O‘quvchi turli vaziyatlarni tahlil qilib, shaxsiy manfaat va umumiy manfaat, vaqt va mas’uliyat, halollik va g‘irromlik, burch va befarqlik o‘rtasidagi farqni anglab boradi.

Darslikdagi ayrim topshiriqlarda o‘quvchidan elektr, gaz yoki suv hisoblagichini qasddan o‘zgartirib, sarflangan resurs miqdorini kamaytirib ko‘rsatgan shaxsning harakatiga huquqiy va ma’naviy baho berish so‘raladi. Eng muhim jihati shundaki, vaziyatni “Davlat va huquq asoslari” fanidan olgan bilimlarga tayangan holda baholash talab qilinadi. Bu “Tarbiya” fanining ma’naviyat va huquqni integratsiya qiluvchi xususiyatini yaqqol ko‘rsatadi.

3. HALOLLIK TUSHUNCHASINING MA’NAVIY-AXLOQIY MAZMUNI

Halollik inson ma’naviy qiyofasining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Halol inson o‘z xatti-harakatini faqat tashqi nazorat yoki jazodan qo‘rqish asosida emas, balki ichki e’tiqod va vijdon mezonlari asosida belgilaydi.

Halollikni tarbiyalashning ikki darajasini farqlash mumkin. Birinchisi — tashqi nazoratga asoslangan halollik. Ikkinchisi — ichki e’tiqodga asoslangan halollik. Tarbiya fanining asosiy vazifalaridan biri aynan ichki e’tiqodga asoslangan xulq-atvorni shakllantirishdir.

4. HALOLLIK VA HUQUQIY TARBIYANING UZVIYLIGI

Halollikning ma’naviy kategoriya sifatidagi mazmuni huquqiy tarbiya bilan bevosita bog‘liq. Chunki insonning ayrim insofsiz xatti-harakatlari nafaqat ma’naviy jihatdan qoralanuvchi, balki huquqiy javobgarlikni ham keltirib chiqaruvchi harakatlarga aylanishi mumkin.

O‘quvchi “bu ish yomon” degan xulosadan tashqari, “bu harakat boshqa shaxslar yoki davlat manfaatlariga qanday ta’sir qiladi?”, “qonun bunday xatti-harakatni qanday baholaydi?”, “shaxsning qanday majburiyatlari mavjud?” kabi savollarni ham ko‘rib chiqishi kerak.

Huquqiy tarbiya ma’naviy tarbiyani to‘ldiradi. Agar o‘quvchi faqat “bu ish yomon” degan xulosaga kelsa, u harakatning huquqiy oqibatlarini to‘liq anglamasligi mumkin. Aksincha, faqat “buning uchun jazo bor” degan tushuncha ham yetarli emas. Tarbiyaning maqsadi qonunga rioya qilish bilan birga qonun ortida turgan ijtimoiy manfaat, adolat, mas’uliyat va vijdoniy mezonlarni anglashga olib kelishdir.

5. “MILLIY G‘OYA, MA’NAVIYAT ASOSLARI VA HUQUQ TA’LIMI” YO‘NALISHINING TARBIYA FANIGA MOSLIGI

60111100 — “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining nomining o‘zi uchta yirik mazmuniy komponentni ifodalaydi: milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi.

Milliy g‘oya o‘quvchilarda Vatanga sadoqat, milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotira, milliy manfaatlarni tushunish, mafkuraviy immunitet va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ma’naviyat asoslari insonning axloqiy fazilatlari, qadriyatlar, ma’naviy kamolot, vijdon, mas’uliyat, halollik, insonparvarlik va bag‘rikenglik kabi tushunchalarni ilmiy asosda tushuntirish imkonini beradi.

Huquq ta’limi esa Konstitutsiya, inson huquqlari, fuqarolarning huquq va majburiyatlari, huquqiy javobgarlik va huquqiy madaniyat masalalarini o‘zlashtirish imkonini beradi.

Shunday qilib, “Tarbiya” fanining integrativ tabiati bilan “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining mazmuniy tuzilishi o‘rtasida bevosita uyg‘unlik mavjud.

6. 2025-YILGI MALAKA TALABI VA KASBIY MOSLIK

60111100 — “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining 2025-yilgi malaka talabida bitiruvchining kasbiy faoliyat sohalari qatorida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida tarbiya va huquq fanlari o‘qituvchisi sifatida pedagogik faoliyat olib borish bevosita ko‘rsatilgan.

Mazkur yo‘nalishning o‘quv rejasida “Tarbiya”, “Tarbiya va huquq fanlarini o‘qitish metodikasi”, “Ma’naviyatshunoslik”, “Ma’naviy tarbiyaning tarixiy-nazariy asoslari”, “Milliy g‘oya tarixi va nazariyasi”, “Etnomadaniyat”, “Globallashuv asoslari”, “Inson huquqi”, “Oila huquqi”, “Ma’naviy-ma’rifiy va tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi” kabi fanlar mavjud.

Bu o‘quv mazmuni “Tarbiya” fanining o‘zida mavjud bo‘lgan ma’naviy, axloqiy, huquqiy, fuqaroviy va pedagogik komponentlarni kompleks ravishda qamrab oladi.

7. KASBIY KOMPETENSIYALAR

Mazkur yo‘nalish bitiruvchisidan o‘quv-tarbiya jarayonini modellashtirish, ta’lim-tarbiya amaliyotiga tatbiq etish, o‘quvchilar bilan hamkorlik qilish, fanlararo bog‘liqlikni ta’minlash, nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash kabi kompetensiyalar talab etiladi.

Bitiruvchi o‘quvchilarda vatanparvarlik, tarixiy tafakkur, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, fuqarolik pozitsiyasi, mafkuraviy immunitet, mediasavodxonlik, axborot

madaniyati, milliy manfaatlarni anglash, qonunga hurmat va ijtimoiy mas’uliyat kabi sifatlarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni amalga oshira olishi kerak.

8. 422-SON QARORNING HUQUQIY AHAMIYATI

2020-yil 6-iyuldagi 422-son qaror “Tarbiya” fanini joriy etishning asosiy huquqiy asoslaridan biridir. Mazkur qarorda bir nechta ta’lim yo‘nalishlari bitiruvchilariga “Tarbiya” fanini o‘qitish huquqi berilishi yuzasidan zarur choralarni ko‘rish belgilangan. Ular orasida “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi ham bor.

Shu bilan birga, qaror “Tarbiya” fanini faqat bitta ta’lim yo‘nalishi bitiruvchisi o‘qitadi, degan eksklyuziv qoidani belgilamagan. Shu sababli ilmiy maqolada boshqa tegishli yo‘nalishlar huquqini inkor etish emas, balki mazkur yo‘nalishning kasbiy-mohiyaviy ustunligini asoslash to‘g‘ri hisoblanadi.

9. “TA’LIM TO‘G‘RISIDA”GI QONUN NUQTAI NAZARIDAN

“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda tarbiya shaxsning ongini, ma’naviy-axloqiy qadriyatlari va dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan tizimli jarayon sifatida belgilanadi. Ta’lim va tarbiyaga milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarning singdirilishi, insonparvarlik, demokratik xususiyat, uzluksizlik va izchillik muhim prinsiplar sifatida belgilangan.

Shu sababli “Tarbiya” o‘qituvchisi pedagogik, psixologik, ma’naviy-axloqiy, milliy qadriyatlar va huquqiy bilimlar majmuiga ega bo‘lishi maqsadga muvofiq. “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining o‘quv rejasi esa mazkur komponentlarni tizimli tarzda birlashtiradi.

10. “PEDAGOGNING MAQOMI TO‘G‘RISIDA”GI QONUN

2024-yil 1-fevraldagi O‘RQ-901-son “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonunda pedagog ta’lim va tarbiya sohasida kasbiy faoliyatni amalga oshiruvchi hamda tegishli ma’lumot, kasbiy tayyorgarlik va ma’naviy-axloqiy fazilatlarga ega bo‘lgan shaxs sifatida belgilanadi.

Bu norma “Tarbiya” fanini o‘qitishda mutaxassislik va kasbiy tayyorgarlikning ahamiyatini kuchaytiradi. Pedagogning tegishli ta’lim yo‘nalishi va kasbiy tayyorgarligi o‘qitayotgan fanining mazmuniga mos bo‘lishi ta’lim sifatining muhim shartidir.

11. “O‘ZBEKISTON — 2030” STRATEGIYASI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni bilan “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi tasdiqlangan. Strategiyada umumiy o‘rta ta’lim tizimini rivojlantirish, yangi avlod darsliklarini yaratish, pedagog kadrlar bilim va malakasini oshirish, ta’lim sifatini yaxshilash hamda ma’naviy tarbiyaning uzviyligini ta’minlashga qaratilgan vazifalar belgilangan.

Bu vazifalar “Tarbiya” fanining mazmuni bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, mazkur fanni o‘qitadigan pedagogning kasbiy tayyorgarligiga qo‘yiladigan talablarni kuchaytiradi.

12. “HALOLLIK VAKSINASI”NI O‘QITISHDA KOMPLEKS TAYYORGARLIKNING ZARURLIGI

“Halollik vaksinasi” mavzusini yuzaki o‘qitish juda oson: o‘qituvchi halollikning yaxshi fazilat ekanini aytadi, bir nechta hayotiy misol keltiradi va o‘quvchilardan fikr so‘raydi. Ammo ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan bu yetarli emas.

Mazkur mavzuni yuqori saviyada o‘qitish uchun pedagog halollik, vijdon, burch, mas’uliyat, huquq va majburiyat, qonuniylik, huquqiy javobgarlik, jamiyat manfaatlari va fuqarolik pozitsiyasi kabi tushunchalarni bir tizimda tushuntira olishi kerak.

Bu esa ma’naviyat va huquqning integratsiyasini talab qiladi. Aynan “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining o‘quv mazmuni shu jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi.

13. FANLARARO INTEGRATSIYA

“Halollik vaksinasi” mavzusini ma’naviyatshunoslik, huquq, tarix, etika, psixologiya va fuqarolik ta’limi bilan bog‘lab o‘qitish mumkin. Bunday integratsiya o‘quvchida alohida faktlarni emas, balki yaxlit dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi.

14. BOSHQA YO‘NALISHLAR BILAN QIYOSIY TAHLIL

422-son qarorda “Tarbiya” fanini o‘qitish huquqi berilishi ko‘zda tutilgan yo‘nalishlar bir nechta. Ularning har biri “Tarbiya” fanining muayyan komponentiga kuchli hissa qo‘sha oladi. Masalan, tarixchi tarixiy xotira va vatanparvarlik, filolog axloqiy-badiiy mazmun, psixolog shaxs rivoji, dinshunos diniy bag‘rikenglik masalalarida chuqur tayyorgarlikka ega bo‘lishi mumkin.

Biroq “Tarbiya” fanining umumiy mazmuni faqat shu komponentlardan biri bilan cheklanmaydi. U milliy g‘oya, ma’naviyat, axloq, huquq, fuqarolik, qadriyat, mafkuraviy immunitet va pedagogik metodikani birlashtiradi. “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining o‘ziga xos ustunligi shundaki, u mazkur komponentlarni birgalikda o‘rganishga yo‘naltirilgan.

15. TA’LIM SIFATI VA MUTAXASSISLIK

Ta’lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri pedagogning o‘zi o‘qitayotgan fanning mazmunini chuqur bilishidir. Tarbiya fanida bu masala yanada muhim, chunki o‘qituvchi nafaqat bilim beradi, balki o‘quvchining dunyoqarashi va qadriyatlariga ta’sir ko‘rsatadi.

O‘qituvchi “halollik”, “vijdon”, “burch”, “mas’uliyat”, “huquq”, “fuqarolik pozitsiyasi”, “milliy qadriyat”, “ma’naviyat” kabi tushunchalarni o‘zaro bog‘lay olishi kerak. Mazkur kompetensiyalar “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishining mazmuni bilan bevosita bog‘liq.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida “Tarbiya” fanining mazmuni va 60111100 yo‘nalishining malaka talablari o‘rtasidagi aloqadorlikni uchta mezon asosida baholash mumkin.

Birinchi mezon — mazmuniy moslik. “Tarbiya” fanida milliy g‘oya, ma’naviyat, axloq, huquq, fuqarolik va qadriyatlar uyg‘unlashgan. 60111100 yo‘nalishida aynan shu sohalar bo‘yicha tizimli fanlar majmuasi mavjud.

Ikkinchi mezon — metodik moslik. “Tarbiya” fanini o‘qitish uchun mazmunni bilish bilan birga uni o‘quvchiga yetkazish metodikasini bilish zarur. Mazkur yo‘nalishda “Tarbiya va huquq fanlarini o‘qitish metodikasi” hamda “Ma’naviy-ma’rifiy va tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi”ning mavjudligi shu talabga javob beradi.

Uchinchi mezon — kasbiy-huquqiy moslik. 422-son qaror ushbu yo‘nalish bitiruvchilariga “Tarbiya” fanini o‘qitish huquqi berilishi yuzasidan choralarni belgilagan. 2025-yilgi malaka talabida esa umumiy o‘rta ta’limda “tarbiya va huquq fanlari o‘qituvchisi” sifatida faoliyat olib borish bevosita kasbiy faoliyat sohasi sifatida ko‘rsatilgan.

AMALIY TAKLIFLAR

“Tarbiya” fanini o‘qitish sifatini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Tarbiya faniga dars soatlarini taqsimlashda pedagogning mutaxassisligi, tegishli malaka talabi, fan bo‘yicha pedagogik tayyorgarligi va malaka toifasini kompleks hisobga olish.

2. “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi bitiruvchilarining Tarbiya fanini o‘qitishdagi kasbiy tayyorgarligini alohida mezon sifatida e’tiborga olish.

3. Tarbiya fanidan dars beruvchi pedagoglar uchun mazkur fan mazmuniga mos maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

4. Darsliklardagi ma’naviy-axloqiy mavzularni huquqiy va fuqaroviy vaziyatlar bilan bog‘lab o‘qitishga qaratilgan metodik qo‘llanmalarni ko‘paytirish.

5. “Halollik vaksinasi” kabi mavzularda keys, muammoli vaziyat, debat, munozara, rolli o‘yin va huquqiy vaziyat tahlili metodlaridan foydalanishni kuchaytirish.

XULOSA

“Tarbiya” fani bugungi ta’lim tizimida shaxsning faqat odob-axloqini shakllantirishga qaratilgan tor doiradagi fan emas. U milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya, huquqiy ong, fuqarolik mas’uliyati, vatanparvarlik, mustaqil fikrlash, mafkuraviy immunitet va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan kompleks fan hisoblanadi.

11-sinf “Tarbiya” darsligidagi “Halollik vaksinasi” mavzusi buning yaqqol misolidir. Mavzu o‘quvchidan halollik, mas’uliyat, burch, vijdon kabi ma’naviy tushunchalarni anglash bilan birga ayrim hayotiy vaziyatlarga huquqiy va ma’naviy baho berishni talab qiladi.

2020-yilgi 422-son qaror “Tarbiya” fanining bir nechta avvalgi fanlarni birlashtirish asosida tashkil etilganini ko‘rsatadi va “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi bitiruvchilariga “Tarbiya” fanini o‘qitish huquqi berilishi yuzasidan choralarni belgilagan.

2025-yilgi 60111100 yo‘nalishi malaka talabida esa bitiruvchining kasbiy faoliyat sohasi sifatida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida tarbiya va huquq fanlari o‘qituvchisi sifatida faoliyat olib borish bevosita qayd etilgan. Ushbu yo‘nalish o‘quv rejasidagi “Tarbiya”, “Tarbiya va huquq fanlarini o‘qitish metodikasi”, “Ma’naviyatshunoslik”, “Ma’naviy tarbiyaning tarixiy-nazariy asoslari”, “Oila huquqi”, “Inson huquqi” kabi fanlar uning Tarbiya faniga kompleks tayyorgarlik berishini ko‘rsatadi.

Ilmiy xolislik nuqtayi nazaridan, amaldagi 422-son qarorda Tarbiya fanini o‘qitish huquqi faqat bitta yo‘nalishga berilmagan. Shu sababli “faqat ushbu yo‘nalish bitiruvchilari Tarbiya fanini o‘qitishi mumkin” degan xulosa chiqarish huquqiy jihatdan to‘g‘ri emas. Asosli ilmiy xulosa shundan iboratki, “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi Tarbiya fanining integrativ mazmuniga eng bevosita va kompleks tayyorgarlik beruvchi yo‘nalishlardan biri bo‘lib, amaldagi malaka talabiga ko‘ra bevosita Tarbiya va huquq o‘qituvchisini tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kenjayev D., Ismatova N., Islomov Z. va boshqalar. Tarbiya: 11-sinf uchun darslik. — Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarori. “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida ‘Tarbiya’ fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

4. 60111100 — “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” bakalavriat ta’lim yo‘nalishining 2025-yilgi Malaka talabi.

5. O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. 2024-yil 1-fevral, O‘RQ-901-son.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida.

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qarori. “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi PF-79-son Farmoni. “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

9. “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi bo‘yicha oliy ta’lim muassasalari o‘quv-uslubiy majmualari.